

A MESE AKTUALITÁSA

ELBÚJNI A MESE SZÖVETÉBE

Sütő András korunk Benedek Elekjének nevezi, mások egyszerűen a nagy mesélőnek. Az idén kilencvenéves, Kossuth-díjas íróval, Méhes Györggyel Badacsony T. Örs beszélget.

– Ön szerint miért kell annyira az embereknek a mese?

– Mert ha jól van megírva egy mese, megtanítja az embereknek, hogy hol van a helyük a világban. A fiatalság, de még az öregek is rájönnek, hogy a mese olyan, mint egy éles kard. A meseíró tudja, mivel, kivel, miért érdemes mesét írni. Mesélőként, olvasóként egyaránt hamar rájössz, hogy a mese veszedelmes fegyver.

– Fegyver?

– Igen, mert az igazi mese odasújt. Elmondok neked egyet. Például volt egy mesém, ami a csúnya Búról szól. Ezt a nevet én találtam ki. Ez a csúnya Bú egy dúsgazdag kínai kormányzó. Ott ült a palotájának a dísztermében, és hallgatta, hogy az udvaroncok mondogatták: Ó, urunk, Bú, te milyen okos vagy, milyen gyönyörű vagy. Te vagy a világon a legnagyobb hős. Ezek az udvaroncok nyalták a talpát Búnak. Bú nagyon meg volt elégedve, hogy ő milyen csodálatos, szépséges. Egyszer az egyik pincére nagy tálcákon finom ételeket és italokat hozott. A gyönyörű nagy tálcák ezüstből voltak. Bú belenézett a tálcák tükrébe, és meglátta a valóságot. Az emberek szemében, a tavak vizében is mindig a saját rúttságát, gonoszságát kellett látnia. Amikor rájött, hogy ő tulajdonképpen milyen csúnya, nagyon megharagudott, azonnal levágatta a fejét a szolgának. Aztán meg kiszúratta az emberek szemét. Tanulja meg mindenki, hogy ő csak szép lehet. De nincs a gonosznak menekvése, előbb-utóbb meglakol.

– Ez a mese *Ceaușescuról* szól?

– Bizony, itt a csúnya Búról hallottunk, de mindenki tudta, hogy Ceauşescuról van szó. Megjelent a könyv, és bent volt a könyvesboltban, az emberek megvették, és mondták, hogy a Méhes könyve Ceauşescuról szól. Halkan mondták, de a csúnya Búról írt könyvet villámgyorsan elkapkodták. Nyolc-tíz éven keresztül szinte csak meséket írtam. Tudod miért? Mert az volt a legizgalmasabb műfaj. Volt egy nagy előnye: hol volt az a cenzor, hol volt az a politikus, aki el merete volna mondani, hogy ez a csúnya Bú éppen olyan, mint a „főnök”? De a könyvek megjelentek, mindenki tudta, egymásnak tutogták, én meg nem is voltam valami nagy hős, de egymás után írtam a meseregényeket. Itt egy másik, a *Rabsonné vára*, amelyik szintén ilyen volt. Rabsonné, a zsarnok elrabolja a székely lányokat, és beviszi a várába, hogy ott szolgáljanak neki. Ez a történet valójában arról szól, hogy szolgaságba akartak minket hajtani, legfőbb kincseinket, történelmünket, még nyelvünket is el akarták venni. De a zsarnokok mind egy sorsra jutnak. Akár csúnya Bú, akár Rabsonné. Íme egy nagyon egyszerű példa arra, hogy milyen ereje van a mesének.

– *Időnként műfajt váltott.*

– Nem a műfaj volt a fontos, hanem hogy mit írhatott az ember, de azt mindig a pillanatnyi lehetőségek születték. Mert amikor nem lehetett erről vagy arról beszélni, kénytelenek voltunk olyan ártatlannak tűnő műveket alkotni, amelyeken nem lát át a hatalom. Az ember így bújik hol a mese szövegébe, hol az abszurd szövegébe, kereste a cenzúra réseit.

– *Azért kezdte el a meseírást, mert másként nem lehetett politikáról írni?*

– Eredetileg nem, hanem úgy, hogy ültem a szobában, és ott ült az én drága, imádott feleségem a kislányommal az ölében, aki néha elaludt, néha ébren volt, én pedig meséltem neki. Egyszer azt mondja nekem a feleségem: Te, hol olvastad ezeket a meséket? Én? Sehol. Hát honnan vannak? Nekem jutottak az eszembe. Komolyan? S nem írtad le? Eddig nem. Akkor írd le! Amit nekem a feleségem mondott – aki egy tündér volt –, azt mindig megfogadtam, átmentem a másik szobába, és elkezdtem írni. Nekem az volt a szokásom, hogy a meséket hangosan írtam, úgyhogy ők a kislányommal a nagyobbik szobában ültek, és hallgatták, mit ír le apu. Mire befejeztem, ők tudták az elejétől a végéig a mesémet. Mint minden történetnek, a mesének is több szintje van. A felnőtteknek elsősorban a konkrét politikai üzenetet jelentette, de gyerekeknek az általánosat jóról és rosszról.

– *Gyerekkorában hallgatott meséket?*

– Árvátfalván, Udvarhely mellett lakott a nagymamám, Nannyó. Nagyon jól tudott mesélni, ő volt az én mesterem. Ültem a bölcsőben, és Nannyó a lábával mozgatta a bölcst, közben hímzett, és azt mondogatta nekem: Aranyosom! Gyémántosom! Így hívott kisgyerekkoromban. Ne tessék elkényeztetni! – mondta neki anyám. Fiam, ez az első unokám, ezt én úgy nevelem, ahogy akarom. Utána születtek meg az unokatestvéreim. Őket is tanította mesékre. De nagyon sok falubeli gyerek is bejárt hozzá hallgatni a meséit. Nagyon szeretett mesét mondani. Én mondtam neki: Nagymama, Nannyó, tudja, hogy mit mondanak magáról? Maga a Hazudós Anikó néni. Azt mondta, akik nem értenek a meséhez, azok nem tudják, hogy mi a szép és mi a jó.

– *Melyik a legkedvesebb meséje?*

– Talán a Szikra Ferkó. A legutóbbi kiadást egy berlini barátom ilusztrálta, a kitűnő képzőművész Arz Helmut. Ő eredetileg szebeni volt, onnan jött Kolozsvárra képzőművészetet tanulni. Én akkor fiatalabb újságíró, sajtóember voltam, és azt mondta nekem az egyik képzőművész: te, most jött ide az első évre egy Arz Helmut nevű szebeni diák. Fogd el, hogy neked dolgozzon, mert ez a legtehetségesebb. Nagyon hamar összebarátkoztunk, s Helmut rövid idő alatt kitűnően megtanult magyarul. Legutóbb néhány hónapja járt itt, amikor előkészítettük a Szikra Ferkó új kiadását. Kérdeztem tőle: Helmut, te még ilyen jól tudsz magyarul? Azt mondja, hát azért tudok ilyen jól magyarul, mert nagyon szeretem a te meséidet.

– *Szikra Ferkó, Gyöngyharmat Palkó, Világhíres Miklós történeteivel nagyon sikeres volt, mégis átváltott a drámára.*

– Írtam egy drámát *Oroszlán a kastélyban* címmel. Nagyon meg voltam elégedve, a rendező is. Zseniális darabot írtunk. Olyan abszurd dráma lett belőle! A főpróbára eljött a feleségem, aki egyébként tanárnő volt. Azt mondta: ez nagy bukás lesz. Megkezdődött az előadás. Az égből hullottak le a sírkövek, aztán a nagyfejű rémek. A közönség rémülten nézte egy ideig, aztán elmenekült. Én akkor megesküdtem, soha többet színdarabot nem írok. De tudod, ez úgy van, hogy a színházban tartott ígéreteket általában nem szokták megtartani. Hát én sem tartottam meg, írtam egy második színdarabot, amire a feleségem is azt mondta: Te, ez egy jó darab! *Harminchárom névtelen levél* lett a címe. Kolozsvárott, Nagyváradon, Szatmáron, Temesváron, Sepsiszentgyörgyön és Budapesten is meghódította a nézőket. Mindeneset-

Méhes György
Fotó: MTI

re amikor Kolozsvárott bemutatták, figyeltem, hogy reagál a közönség. Nevettek, tapsoltak, ujjongtak. Az ősbemutatón, az első szünetben ott álltak bizonyos kritikusok, ne részletezzük, hogy kik, és azt mondták, hogy ez a darab se jó, ez unalmas, nem fog a közönségnek tetszeni. Szóval álltak a hallban, és magyarázták, hogy ez a második darab is milyen gyenge, nem is érdemes írni róla. Károly bácsi – Kós Károly – akkor jött végig a folyosón. Megállt, hallgatta a kritikusokat, és azt mondta: Irigylitek, mi? Mert nem tudtok ilyen darabot írni. Károly bácsi egy ideig várt, hogy erre mit felelnek, de nem szóltak semmit, hát továbbment. Mondtam is neki: Károly bácsi, ezek úgy megijedtek tőled. Ő csak legyintett: Hagyd a francba őket.

– *Milyen ember volt Kós Károly?*

– Károly bácsi mindenhez értett. Hajnalban felébredt, kiment az istállóba, megetette a lovakat, a teheneket. Feliült utána a vonatra, és bejött Kolozsvárra. Az úton beszélgetett az emberekkel politikáról, mindenről. Akkor professzor volt a Kolozsvári Mezőgazdasági Akadémián, a műegyetemen pedig építészetet tanított. Amikor a tanítással végzett, átment a református egyházkerülethez. Ott főgondnok volt, meg kellett beszélni, hogy hány templomot kell itt meg ott kijavítani, átépíteni. Akkor megjött Bánffy Miklós vidékről, bementek a könyvkiadóhoz, ahol a készülő regényeknek és verseskönyveknek a megbeszélése folyt. Károly bácsi délben még evett valamit, délután

beült a fiatal újságírók közé, és magyarázta nekünk a politikát. De nagyon keményen, nagyon bátran és nagyon okosan. Rengeteget tanultunk tőle. Délután még egyszer bement a Helikonhoz. Ha kellett, leült, és rajzolta a fedőlapokat. Csodálatos volt. És akkor este még elment a Nemzeti Színházba. A feleségét beültette a nézőtérre, ő felment az igazgatói irodába. Akkor Kemény János volt a nagy színházi szakértő, vele leültek ketten, megbeszélték a színház programját. Ez Károly bácsinak és a bárónak könnyedén ment. Este későn, mikor a felesége megkérdezte, hogy nem kéne már aludnia, azt felelte: De hát dolgozni is kell valamikor! Kemény János sem volt mindennapi ember. Vigyázni kellett, hogy amikor szembejön veled, akkor gyorsan kapd le a sapkát, mert ha nem, akkor ő köszön előre. Több nyelven beszélt, bejárta a fél világot, és ez a jó értelmű világpolgárság látszott is azon, ahogy vezette a színházat. Csodálatos idők voltak.

– *Ilyen embereket ma már nemigen ismerünk. Mi történt Kemény báróval a nehezebb időkben?*

– Eljöttek bizony a nehezebb idők is, amikor báró Kemény Jánost, aki megörökölt egy nagy birtokot, kirúgták mindenünnen, mert hát báró volt meg nagybirtokos. Akkor elment a szénégetőkhöz dolgozni, akik nagyon megszerették. Amikor egy év múlva meghívták a színiakadémiához könyvtárosnak, jött egy cigánydelegáció a szénégetőktől, hogy adják nekünk vissza a bárót, mert Kemény János nélkül nem ér semmit a mi munkánk, mi csak akkor tudunk jól dolgozni, ha a báró úr ott van velünk, mert ő olyan okosakat mond. Óriási cirkusz lett. Úgy tűnik, ugye, mintha ez az egész vicc lenne. De ez így volt a valóságban. Egyszer Jánosnak a régebben megjelent könyveit vittem magammal Kolozsvárról, és bementem a lakására. Ő már betegen fekiúdt akkor. János, olvasom a könyveidet. Van egy-két problémám... Ő pedig élvezettel kezdte mesélni a régi könyvei történetét. Én meg hallgattam. Na, mondjad még! Egy idő után azt mondta, nagy róka vagy te, tudod, hogy nekem mekkora örömet szerzel azzal, hogy feleleveníted a régi könyveimet. János, esküszöm, hogy olvastam, de szeretném tőled hallani. Amíg tudott, szívesen mesélt a régebbi kéziratáról. Amikor meghalt Vásárhelyt, ott volt a környező falvaknak a népe, mindenütt róla beszéltek. A románok is azt mondták, hogy Domnul nostru, a mi urunk, János olyan volt, hogy mindnyájan szerettük. És felejthetetlenek voltak nyaranta a Helikon nagygyűlései is Jánosnál, ott volt a lánya, a fia, akikkel mindig nagyon jóban voltunk, de hát minden elmúlik.

– *Térjünk vissza az Ön irodalmi pályájára. Az anyaországi baloldali kritika meglehetősen fanyalagva fogadta a regényeit, pedig az olvasók körében népszerűek.*

– A kritikusok egy része úgy gondolja, hogy valami vagy színvonalas, vagy olvasmányos. Pedig a kettő nem zárja ki egymást. A regényeim valódi emberek valódi történetei. A polgári világ értékeit próbálom meg általuk közvetíteni. A polgárit nem politikai jelzőként értem, hanem azokat értem alatta, akik meghatározott erényeket képviselnek és követnek. Az ilyen emberek tehetsége és szorgalma tette valaha kincssé Kolozsvárt.

– *A Kossuth-díj kapcsán is támadták.*

– A támadások nem igazán érdekelnek, inkább azt nézzük meg, hogy kik ajánlottak: Csoóri Sándor, Faludy György, Kányádi Sándor, Lászlóffy Aladár, Sütő András. És nézzük meg, ki támadott. Az, aki marxista-leninista filozófiaprofesszorként '57-ben, egy cikkében üdvözölte a forradalom leverését.

– *Tényleg, az erdélyi írói társadalom hogyan élte meg '56-ot?*

– Állandóan a rádiót hallgattuk, nagyon bízunk benne, hogy majd a nyugat segít, mígnem megérkezett Kelemen Lajos, tudós történész, levéltáros, „élő legenda” volt, ő is hallgatta a híreket, aztán egyszer nagyot koppantott a botjával: „Hiába várjátok ti, hogy majd jönnek az amerikaiak meg az angolok, és felszabadítanak. Ezek már eladtak bennünket az oroszoknak.” Ez tényleg így történt, csak még nem tudtuk.

– *Visszatérve a kommunistákra, úgy tudom, volt egy-két csörtéje a párteemberekkel.*

– Nem nagyon kedveltek, gondolom, polgári származásom miatt. Először is '45-ben perbe fogtak, és többek között rám sütötték, hogy antiszemita vagyok. Az volt a szerencsém, hogy az egyik túlélő, akit bűjtattam '43-'44-ben, eljött tanúskodni mellettem, és meg is kérdezte az egyik lehangosabban vádaskodót: Maga hol volt, mikor Nagy bűjtatott minket?

– *Nagy?*

– Állítólag Nagy István, aki négy elemivel a kolozsvári magyar egyetem rektora és az írószövetség kolozsvári szervezetének az elnöke volt, kijárta, hogy nevet kelljen változtatnom, mert a polgári sajtóban ezzel szerepeltem, és különben is, ne legyen két Nagy nevű író.

– *És hogyan lett Méhes György?*

– Mikor közölték, hogy nevet kell változtatnom, felnéztem a szobám falára. Ott volt a 18. századi filozófus és matematikus ósapám képe, így fölvettem a nevét. Másfél év múlva mondták, hogy visszavehetem a nevemet, de akkor már nem akartam.

– *Erdélyiektől hallottam, hogy az Ön meséiből tanulták a magyar történelmet.*

– A kolozsvári Napsugár című lapban jelentek meg mesének álcázott történelmi tárcáim, akkoriban nem nézték jó szemmel, ha valaki a magyar történelemmel foglalkozott, de így le lehetett közölni, később *Őseinkről, hőseinkről* címen kötetben is megjelentek.

– *Az igazi mese, az igazi történet sokáig háttérbe szorult a szépirodalomban, ma talán vannak, akik megpróbálják visszahozni. Mi lehet a jövő?*

– Szervátiusz Tibor most készült el a feleségem síremlékével, ahol majd egyszer én is nyugodni fogok. Azt vésettem rá: Aki életében nem olvasott mesét, az nem is lehet boldog ember.